ქართული აზრი
GEORGIAN OPINION

№92 ნიუ იორკი, თებერვალი 1973 წ. GEORGIAN OPINION NEW YORK, FEBRUARY, 1973

„ყოველგვარი სიძულვილის გარეშე, ყველასადმი სიყვარულით, სიმართლის ღრმა რწმენით, რამდენათაც ამის დანახვის შესაძლებლობას ღმერთი გვაძლევს, ვეცდებით მივიყვანოთ ჩვენი საქმე ბოლომდე“.

აბრამ ლინკოლნი. 1865 წ.

რედაქციამ თავის არქივში აღმოაჩინა განგ. ალ. ცომაიას წერილი, რომელიც მას მოახსენებად წაუკითხავს ქართული საზოგადოების წინაშე 1954 წ.

საჭიროთ მივიჩნიეთ მისი დაბეჭდვა, თუ როგორ ავსახავდა ჩვენს ეროვნულ ტრაგედიას ერთი პატიოსანი ქართველი, რომლის უკანასკნელი ამოსუნთქვა სამშობლო იყო.

„ქ. აზრის“ რედაქცია

***

ნიუ იორკი, თებერვალი 1973 წ

კიდევ ერთხელ ვიყრით თავს, რათა მოვაგონოთ ჩვენი უბედურების, საქართველოს დაპყრობის წლისთავი.

1921 წლის თებერვლიდან დღემდე უკვე საუკუნის მესამედმა განვლო. ეს სრულიად საკმარისი დროა, რომ ყოველგვარი პარტიული და ჯგუფური მიდგომის გარეშე, ობიექტიურად შეავფასოთ ჩვენი ისტორიის ეს ისტორიული თარიღი. მაშინ მომხდარი ამბების სწორ და სრულ ანალიზს აქვს არა მარტო ისტორიული მნიშვნელობა, არამედ პრაქტიკული, მომავალში შეცდომის თავიდან ასაცილებლად.

ქვეყანა, რომელიც თავის შეცდომებს აღიარებს და ცდილობს მის გამოსწორებას, უფრო ჩქარა დგება აღორძინების გზაზე, ვიდრე მეორე ქვეყანა, რომელიც ჯიუტობს და არა სურს საკუთარი შეცდომების დანახვა. ამას ჩვენ ვხედავთ, თუნდაც, დღეკანდელი საფრანგეთის და გერმანიის მაგალითზე.

ამ მოსაზრებათა გამო, ჩემს დღეკანდელ მოხსენებას მინდა გულახიდილი საუბრის ხასიათი მივეცე.

თებერვლის რევოლუცია რუსეთის იმპერიის ყოველმა კუთხემ, ყოველმა ეროვნებამ თავისებურად შეიგრძნო. საქართველოში ყველასათვის ცხადი იყო, რომ რევოლუცია პირველ ყოვლისა ეროვნული იდეალების განსახორციელებლად უნდა ქცეულიყო. სასულიერო წოდებამ, ქართულმა ეკლესიამ, სხვებს დასაწრო და 1917 წლის გაზაფხულზე — — უკანასკნელი ქართველი კათალიკოსის დაპატიმრებიდან 106 წლის თავზე,— აღიდგინა დამოუკიდებლობა. ეს იყო მაგალითის ჩვენება, ერთგვარი გეზის მიცემა საერთო ხელისუფლებისათვის. მართლაც, იმავე წლის ნოემბერში შესდგა სრულიად საქართველოს ეროვნული ყრილობა. აქ გამოირკვა, რომ საქართველოში არც ერთ წრეში, არც ერთ წოდებაში რუსეთს არც ერთი მომხრე არა ჰყოლია: რუსულ ჯარში დაწინაურებული ოფიცრები, უბრალო მუშები, გლეხები თუ ინტელიგენცია და თავად-აზნაურობა, ყველა ერთხმად საქართველოს დამოუკიდებლობის მომხრე აღმოჩნდა.

აღსანიშნავია იმ დროს მომხდარი ერთი იშვიათი მოვლენა: ქართველმა თავად-აზნაურობამ თავისი წოდების მთელი საკუთრება, — რაც მრავალ მილიონ ოქროს მანეთს შეადგენდა — თავისიავე ინიციატივით და სურვილითა, საქართველოს დროებით მთავრობას გადასცა, რომ ამ უკანასკნელს ქვეყნის ფინანსების მოსაწყობად საჭირო ოქროს ფონდი ჰქონოდა. საერთო ეროვნული და სახელმწიფოებრივი ინტერესებისათვის საკუთარი კლასიური და წოდებრივი ინტერესების შეწირვის ასეთ მაგალითს სხვაგან იშვიათად ნახავთ. ეს გარემოება არა ერთხელ აღენიშნავს მადლობით თვით ნოე ჟორდანიას და სოციალ-დემოკრატების სხვა ლიდერებს.

ეროვნული ყრილობის შემდეგ მთავარი საკითხი ყველასათვის გარკვეული იყო: საქართველოს სურდა თავისი სახელმწიფოებრივობის აღდგენა. მაგრამ რა სახით, რა ფორმით და როგორი უთანიერთობა უნდა გვქონოდა ჩვენს მეზობელ კავკასიელ ერებთან? რუსეთის მიერ დაპყრობამდე, როგორც ვიცით, საქართველო სამეფო, ე. ი. მონარქია იყო. ყველა სხვა კავკასიელი მეზობლებიც საკუთარი ცხოვრებით ცხოვრობდნენ, როგორც ცალკე სახლობები. ეროვნულ ყრილობაზე გამოირკვა, რომ საქართველოში მონარქიის აღდგენის სურვილი აღარავის ჰქონდა და ხალხი მხლოიანად რესპუბლიკის სასაგებლოდ იყო განწყობილი. თავისი შედეგი გამოეკო აგრეთვე მოწინავე ქართველთა ხანგრძლივ პროპაგანდას, რომ კავკასია ერთი, განუყოფელი ერთეულია და სრულიად უმტკივნეულოდ მოეწყო, კავკასიის სეიმი, თითქოს ფედერატიული პარლამენტის ხნგრძლივი ისტორია გვქონდა.

სამწუხაროდ კავკასიის ერების ასე კარგად დაწყებული თანამშრომლობა, გარეშე ძალამ დაანარკოლა. როგორც მოგეხსენებათ, ამ დროს პირველი მსოფლიო ომი ჯერ კიდევ არ იყო დასრულებული. ოსმალეთმა მოინდომა რევოლუციის შედეგად ფრონტების დაშლით ესარგებლა და დაიწყო ოპერაციები მთელი ამიერ კავკასიის დასაკავებლად.

რა უნდა ექნა ამიერ-კავკასიას? დაეცვა თავი თუ შემოშვა ოსმალეთი? ქართველებისა და სომხებისათვის საკითხი თავიდანვე ნათელი იყო — მათ სურდათ თავდაცვა. სამწუხაროდ ყველა ჩვენი მეზობელი არა ფიქრობდა ასე. სეიმში აზერბაიჯანის წარმომადგენლმა განაცხადა, რომ სარწმუნოებრივი ერთობა არ აძლევს უფლებას ოსმალეთის წინააღმდეგ იარაღი აიღოს ხელში. მაშასადამე, საერთო კავკასიური ძალებით დაცვა შეუძლებელი გახდა. ამ წუთიდან კავკასიის სეიმი უკვე უსარგებლო დაწესებულებად იქცა. ქართველები და სომხები ცდილობდნენ ამიერიდან საკუთარი ძალებით დაეცვათ თავიანთი ტერიტორია. ამიერ-კავკასიის სეიმი 25 მაისს დაიშალა და 26 მაისს საქართველო თავის დამოუკიდებლობას აცხადებს.

დამოუკიდებელი საქართველოს პირველი მთავრობის პირველი თავმჯდომარე ნოე რამიშვილი იყო. ამ ახალი სახელმწიფოს ოსმალთაგან დაცვაში ჩვენს ქვეყანას დიდი დახმარება გაუწია იმდროინდელმა გერმანიამ, რომელმაც წინ მიმავალ ოსმალურ ჯარს საქართველოს საზღვრებზე თავისი ჯარისაკაცების პიკეტები დაახვედრა და ამით მათი წინასვლა შეაჩერა.

უნდა გვახსოვდეს, რომ გერმანია და ოსმალეთი, ომის დაწყებისთანავე, მოკავშირეები იყვნენ და სწორედ ამიტომ ოსმალეთმა ვეღარ შესძლო თავისი ძლიერი მოკავშირის სურვილის წინააღმდეგ საქართველოზე იერიშის გაგრძელება. ომი შეწყდა, მაგრამ ეს იყო მხოლოდ დაზაფება. საჭირო იყო ოსმალეთთან ურთიერთობის სამოლო გარკვევა და საზღვრების გაყვანა. ამის მიღწევა მხოლოდ ბერლინში შეიძლებოდა. ამ მიზნით, ჯაკი ჩხენკელის მეთაურობით საქართველოს დელეგაცია გაეშგზავნა ბერლინში. დელეგაციამ დიდი მუშაობა ჩაატარა საზღვარგარეთ: ჯერ გერმანიაში, ხოლო გერმანიის დამარცხების შემდეგ პარიზში, ვერსალის კონფერენციაზე. დელეგაციის შემადგენლობა, რა თქმა უნდა, თანდათან შეიცვლა და შეიცვალა, მაგრამ დღეს ამ საკითხს არ ვეხებით. საერთოდ, უცხოეთში ჩვენმა დელეგაციებმა ძალიან კარგად იმუშავეს: სულ მოკლე დროში შესძლეს დიდი ქვეყნებისათვის საქართველოს საკითხი გაეცნოთ და ჯერ დე ფაქტო, შემდეგ კი დე იურე იცნო, თითქმის ყველა დიდმა სახელმწიფომ.

ასე დაიწყო ცხოვრება ახლად ფეხადგმულმა საქართველომ. შიგნით, საქართველოში, მდგომარეობა საკმაოდ რთული იყო.

მსოფლიო ომით განადგურებული სახალხო მეურნეობა, რევოლუციისა და ექსტრემისტული პროპაგანდის შედეგად სოციალური საკითხების გამწვავება, ფულსრიგობა და ანარქია, კავკასიელ მეზობლებთან საზღვრების საკითხის წამოჭრა, ევროპასთან საკავრი და დიპლომატიური კავშირების მოუწყობლობა და მუდმივი საგარეო საფრთხე ორი მხრით: რუსეთიდან და ოსმალეთიდან. ან მოკლედ ან სიძნელეებში, რომლის წინაშეც იდგა ახალი სახელმწიფო. ყველა ამ საკითხების მოსაგვარებლად, პირველ რიგში, უნდა შექმნილიყო კანონი და კანონის სისრულეში მოსაყვანად კანონიერი მთავრობა, ადმინისტრაცია და ჯარი. ამ მიზნით, საყოველთაო არჩევნების საფუძველზე, მოიწვიეს დამფუძნებელი კრება, რომელიც შეუდგა კანონების და კონსტიტუციის დამუშავებას. დამფუძნებელი კრების უმრავლესობამ აირჩია ახალი მთავრობა, რომლის თავმჯდომარეობა მიენდო ნოე ჟორდანიას.

ნოე ჟორდანიას მთავრობამ ჩაატარა მთელი რიგი რეფორმებისა, შექმნა შედარებით წესიერად მოქმედი ადმინისტრატიული აპარატი, მოახდინა ფულის სტაბილიზაცია, სახელმწიფო ენად გამოცხადდა ქართული ენა და ამის მიხედვით სათანადოთ შეიცვალა განათლების პროგრამა. მოწესრიგდა ტრანსპორტი, დამყარდა სავაჭრო და დიპლომატიური ურთიერთობა გარეშე ქვეყნებთან და ა. შ.

მაგრამ როგორც ვვიან გამოიკვეა, გაუკეთებელი დარჩა მთავარი რამ — ჟორდანიას მთავრობამ ვერ შექმნა ქართული ჯარი, რომელიც შესძლებდა ქვეყნის დაცვას. ეს შეცდომა საბედისწერო აღმოჩნდა ჩვენი ქვეყნისათვის.

ჩვენ ვიცით, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობა იცნო საბჭოთა რუსეთმაც. ეს მოხდა 1920 წლის მაისის 7-ს.

რვა თვის შედეგ კი მოსკოვმა ფეხქვეშ გათელა ხელშეკრულება და საქართველოს წინააღმდეგ ომის გამოუცხადებელად, 11 თებერვალს სამხედრო მოქმედება დაიწყო. ამგვარი ვერაგობით საბჭოთა რუსეთმა ნიღაბი ჩამოიხადა და მთელ ქვეყნიერებას დაანახვა, რომ ის აგრძელებს ძველი, რუსეთის იმპერიალისტურ, ერების დაპყრობის და ჩაგვრის პოლიტიკას.

მოსკოვმა ამ აქტით დაარღვია არა მარტო ორ სუვერენულ სახელმწიფოს შორის დადებული ხელშეკრულება, არამედ ერთობაშად უკუთადგო და უარყო კომუნისტური იდეოლოგიის ეროვნული პოლიტიკა და თეორია.

ლენინი და სტალინი ხელისუფლების აღებამდე, ყველა ერებს სრულ თავისუფლებას პირდებოდნენ, ხოლო ხელისუფლების აღების შემდეგ, დაუფარნენ შეუდგეს თავისუფალი ერების დაპყრობას. საბჭოთა ხელისუფლების მიერ დაპყრობილი ერებიდან, საერთაშორისოდ ცნობილ სახელმწიფოთაგან საქართველო პირველი იყო. მოსკოვის მუსაჯათობის გამართლება შეუძლებელია და ეს აქტი კატეგორიულად არის დასაგმობი მთელი გახალიფებული ქვეყნიერების მიერ.

მაგრამ ჩვენი უბედურების ასახსნელად მხოლოდ მოსკოვის დანაშაულზე ლაპარაკი, ეს იქნება საკითხის მხოლოდ ერთი მხრიდან გაშუქება. ცხადია, მოსკოვმა უდიდესი ბოროტმოქმედება ჩაიდინა, მაგრამ როგორ შეეხვდით ჩვენ, ქართველები, ამ აგანაკეურ თავდასხმას? ვქნეთ ყველაფერი, რომ ჩვენი ქვეყანა და ჩვენი თავისუფლება დაგვეცვა?

აი, საკითხი, რომელსაც ყველა ქართველი უნდა იცობდეს. ცალმხივითის თავიდან ასაცილებლად გავასახელებ მხოლოდ საყოველთაოდ ცნობილ რამოდენიმე ფაქტს.

დამფუძნებელი კრების სხდომაზე, სამხედრო სამინისტროს ბიუჯეტის განხილვის დროს, მიუხედავად ვენერალური შტაბის კატეგორიული მოთხოვნისა, ნოე ჟორდანია გადაჭრით უარყოფს ცხენოსანი დივიზიის შექმნას. საერთოდ ცხენოსანი ჯარი მას მიაჩნია თავად-აზნაურობის საქმედ და არ სურს მას ამის არსებობა. ნოე ჟორდანია მიინცა და მაინც არც გლეხობას ენდობოდა. ერთ თავის ინტერვიუში, მთავრობის ოფიციოზის, გაზეთ „ერთობის“ თანამშრომელს უცხადებს: „ჩვენ ნამეტანი გაგვიტაცეს ესეოულმა აზრებმა და გადაუხვიეთ მარქსზმს. მარქსზმი კი გვეუბნება, რომ გლეხობის ორი მესამედი, ე. ი. ბოობოლა და საშუალო გლეხობა რევოლუციის მტერია. ჩვენ მოკავშირედ შეიძლება მივიჩნიოთ მხოლოდ ღატაკი გლეხობა, ვისაც საკუთრება არა აქვს. ასეთების რიცხვი კი დიდი არ არის. ეს არ უნდა დაგვავიწყდეს როცა გლეხებზე ვლაპარაკობთ. მაშ ვიზე ვამყარებთ იმედებს ჩვენი სახელმწიფოს შესაქმნელად და განსამტკიცებლად? თავად-აზნაურობაზე ლაპარაკი ზედმეტია. რჩება ჩვენი მუშათა კლასი და ის აქტიური ნაწილი მუშებისა, რომლებიც თავმოყრილია ჩვენს სახელოვან სახალხო გვარდიაში და იარაღით ხელში იცავენ ჩვენს რესპუბლიკას“. ეს აზრი ნოე ჟორდანიამ გაიმეორა დამფუძნებელ კრებაშიც. ეს გაზეთები ნათქვამი 1920 წელში. ამ დროს სახალხო გვარდიაში იყო სულ სამი ათასი კაცი.

მარქსტული დოგმის ერთგულებამ ნოე ჟორდანია იქამდე მიიყვანა, რომ საქართველოს სახელმწიფოს აღმშენებლად და სახელმწიფოსთვის ერთად-ერთი ძალად სამი ათასი კაცი გამოაცხადებინა- რადგან ამ სამი ათასი კაცის გარდა სანდო არავინ ყოფილა, ცხადია, ნოე ჟორდანია არ მოინდომებდა მის მიერ მტრად მიჩნეული გლეხობისა და თავად-აზნაურობისაგან მუდმივი ჯარი შემდგარიყო და მათთვის ხელში იარაღი მიეცა! არც ქართველ გლეხობას და არც თავად-აზნაურობას ასეთი უნდობლობა არაფერით დაუმსახურებია, მაგრამ ნ. ჟორდანიაში პრაქტიკულ სახელმწიფო მოღვაწეს დასძლია მარქსიზმის თეორეტიკოსმა, დოქტრინიორმა და უმთავრესად ეს იყო მიზეზი, რომ, როცა საფრთხე კარზე მოგვადგა, ჩვენ ჯარი არ აღმოგვაჩნდა.

ჩვენი ტრაღედიის სწორად დასანახავად დაუბრუნდეთ სამხედრო ოპერაციებს. როგორც ვთქვეთ 11 თებერვალს რუსეთი ომის გამოუცხადებლად შემოგვეესია სომხეთიდან და აზერბაიჯანიდან. საქართველოს მთავრობის შეკითხვაზე, საბჭოთა ელჩი თბილისში, შეიმანი აცხადებს, რომ ამ ბრძოლების შესახებ საბჭოთა მთავრობას არაფერი იცის, ალბათ სომეხების თავდასხმაა. 14 თებერვალს ქართულმა ჯარმა რამოდენიმე ასი კაცი ჩაიგდო ტყვედ. ცხადი გახდა, რომ საბჭოთა ელჩი უტიფრად ტყუოდა. 15 თებერვალს რუსები თბილისზე იწყებენ შეტევას და აქ ირკვევა საშინელი სინათლეზელე: თურმე საქართველოს ამ თავის ბედის გადაწყვეტ ფრონტზე სულ 9.600 მეომარი ჰყავს. კიდევ დაახლოვებით სამი ათასი კაცი ყოფილა დახაწილებული სხვა ფრონტებზე, ე. ი. სულ ჯარისაკაცთა და გვარდიელების რიცხვი უდრიდა 12. 600 კაცს.

ამ რიცხვს ასახელებენ: გენ. ოდიშელიძე, გენ. კვინიტაძე, გენ. ხნეიძე, გენ. მაზნიაშვილი და ყველა მაღალი ხარისხის მხედრები, რომლებმაც ამ ომში მონაწილეობა მიიღეს. ამ რიცხვს უახლოვდება ბოლშევიკების მიერ 1922 წელს გაზეთ „კრასნი ვოინ'ში“ გამოქვეყნებული ცნობაც. 9.600 კაცმა ვერ გაუძლო თბილისის ფრონტზე მოწოლილ 40 ათას წითელარმიელს და იწყება თბილისის აგონია. ლაპარაკია მის ევაკუაციაზე. მთავრობა სკვლის მთავარსარდალს, გენ. ოდიშელიძეს ადგილს იკავებს ბ-ნ. კვინიტაძე, რომელიც ამ დრომდე, შეიძლება ითქვას, საქართველოში ყველა გენერლებზე უფრო პოპულარული იყო. მას მოხვეული ჰქონდა მაგარი კაცის სახელი და მისი სჯეროდათ. კვინიტაძე მთავარსარდლად დაინიშნა 16 თებერვალს. კვინიტაძემ მაშინვე გაიყვანა ფრონტზე სამხედრო სკოლა, — ერთადერთი რეზერვი, რომელიც მას აღმოაჩნდა — და დაა ბ ა ნ აკა კოჯორ-ტაბახმელაზე. მაშასადამე, კვინიტაძის დანიშვნის დღეს, 16 თებერვალს, ბრძოლები უკვე თბილისის კარზეა. სამხედრო სკოლამ, როგორც ვიცით, თავი ისახელა, თბილისი კიდევ ერთი კვირით დაიცვა, მაგრამ სპასოლოოდ ვერ გადაარჩინა.

23 თებერვალს რუსული ცხენოსნის ნაწილები მცხეთასა და აეკალას შუა გამოჩნდნენ. შეიძლება ეს იყო მხლოდ მზვერავთა რაზმი, მაგრამ გენ. კვინიტაძე, მიღებული მოხსენების მიხედვით ფიქრობს, რომ რუსები იწყებენ თბილისის გარემოცვას. თუ მართლაც, როგორც კვინიტაძის მოწონაადმდეგენი ამბობენ,მცხეთაში მხლოდ ცხენოსანი მზვერავთა რაზმი გამოჩნდა და არა კავალერიის ნაწილები, ეს მოწმობს ქართული ჯარის დაზვერვის უვარგისობას, რომელმაც თავის მთავარსარდალს შეუმოწმებელი ცნობა მიაწოდა. აეთი ცნობის მიღების შემდეგ ყველა სარდალი, ვინც არ უნდა ყოფილიყო ის, აშკარად დაინახავდა, რომ მთავრობა და ჯარის სარდლობა შეიძლებოდა თბილისში მოემწყვდიათ.

ამ საფრთხის თავიდან ასაცილებლად, მთავრობამ და სარდლობამ თებერვლის 24-ს ღამით დასტოცა თბილისი.

საბჭოებთან ომი პოლიტიკურად და მორალურად ამ მომენტში დასარულდა. მართალია ბათუმისაკენ დახეულმა ქართულმა ჯარმა კიდევ ორი კვირა იბრძოლა და უკანასკნელი ბრძოლა თვით ბათუმში მისცა, მაგრამ ჩვენი ეროვნული თავსუფლების ბედი თბილისში გადაწყდა და სხვანაირად არც შეიძლებოდა ყოფილიყო. სულიერად, კულტურულად და პოლიტიკურად თბილისი ისეთი შეუცვლელი ცენტრია, რომ ჩვენს დროში, საქართველოს ყოველ კუთხეში, ყოველი ქართველის ეროვნული იმედებისა და უიმედობის სათავე თბილისშია დამარხული. ამიტომ თბილისის დატოვებამ მთელ საქართველოზე მორალურად კატასტროფიული შთაბეჭდილება მოახდინა. ხალხს ერთბაშად გული გაუტყდა, ბრძოლის ხალისი ჩაკვდა. ყველამ იგრძნო ომის გაგრძელების ამაოება.

როგორც ვიცით, ომის ბედს მარტო იარაღი არა სწყვეტს. თუ მებრძოლებს გული გაუტეხდათ, უიმედობამ მოიცვა და ბრძოლა უმიზნოდ მიიჩნეს, მაშინ საუკეთესო იარაღიც არა სჭრის. თბილისის დატოვება აღმოჩნდა სწორედ ის საბედისწერო აქტი, რომელმაც ქართველ მეომრებს ბრძოლის ენერი დააკარგვინა და საქმე განწირულად მიიჩნიეს.

† ალ. ცომაია

(დასასრული იქნება)

ფაქტები ღაღადებენ... ფაქტები

„თავგასულებს სიტყვა ძვირად არ ეღირთ არასდროს“
კონსტანტინე გამსახურდია

ჩვენი სტატიის დასაწყისში „ფაქტები ღაღადებენ... ფაქტები“, „ქართული აზრის“ 1971 წლის აგვისტოს ნომერში ვწერდით: „განსაკუთრებით ამ ბოლო დროს, როგორც აქ, საბჭოთა კავშირში, ისე აქ, საზღვარგარეთ, ემიგრაციაში, გახშირდა გამოსვლები, როგორც პრესაში, ისე ცალკეულ წერგნების გამოცემით ქართველი ერის ისტორიის ცალკეულ მომენტების შეგნებული დამახინჯება. უკანასკნელად მათ მიემატა ვიღაც ბურიანინი და ვინ იცის, კიდევ რამდენი ირაზეზა ჩვენი ერის ისტორიის დასამახინჯებლად... ამ მხრივ ჩვენი „წინასწარმეტყველობა“ გამართლდა. ქართველი ერის ისტორიის გამყალბებელთა რაზმეულიდან სიკრუის კორიანტელი აიყენა ახლად გამოცხვარმა სომეხმა აკადემიკოსმა ვიღაც აგაიანმა.

მან 1970 წელს ერევანში გამოსცა წიგნი: „ამიერკავკასიის ხალხთა საუკუნოვანი მეგობრობა“, ეს წიგნი ხელთ არა გვაქვს, მაგრამ მოსკოვის ყურნალი „ვოპროსი ისტორიისა“ 1972 წლის 4-ხე ნომერში მოთავსებული მეტად ვრცელი რეცენზია საბაზს გვაძლევს ვილაპარაკოთ მის ავლა-დიდებაზე. მით უფრო, რომ რეცენზენტებს შორის ხელს აწერს ჩვენი მკითხველისათვის ცნობილი ხანმარდარიანი, რომლის ნაშრომი სათანადოთ იყო განხილული „ქართული აზრის“ ფურცლებზე. (იხ. „ქართული აზრი“ ნომ. 88, 1971 წ.)

აკადემიკოსი აგაიანი, როცა ეხება ამიერკავკასიის ხალხთა მეგობრობას, მას ამიერკავკასიის ერებს შორის მოხსენებული ჰყავს სომეხები, ქართველები, აზერბაიჯანელები, აფხაზები და ოსები. დღემდე, აგაიანის ხსენებული წიგნის გამოსვლამდე, არავის მოსვლია აზრად, არც მოყვარეს და არც მტერს, აფხაზები და ოსები საქართველოდან გამოიყო, რადგან ისტორიულად აფხაზი ხალხი ჭკ. წინ და დღესაც, კოლხეთში (დასავლეთ საქართველოში) მოსახლეობენ და თვით აფხაზეთის მ ხ ა რ ე ზე წარმოადგენდა საქართველოს სამეფოს განუყოფელ ნაწილს. რომ აფხაზეთი ისტორიულად, ეთნოგრაფიულად, პოლიტიკურად და კულტურულად განუყოფელი ნაწილია საქართველოსი, ამას ადასტურებს აფხაზეთის მკვიდრი პეტრე ჭარაია, რომელიც ბრძანებს: „აფხაზეთის პოლიტიკური ისტორია მჭიდროდ არის დაკავშირებული ქართველი ხალხის ისტორიასთან. აფხაზეთში ამ ტერმინის ფართო გაგებით, აღორძინდა ახალი ქართული სახელმწიფო... დღესაც აფხაზეთი მოფენილია ეკლესიების ნანგრევებით, სადაც დაცულია ქართული წარწერები“ (იხ. პ. ჭარაია, „ოგ ოტნოშენი აბხაზსკოგო იაზიკა კ იაფეტიჩესკიმ“, პეტროგრადი, 1912, გვ. 8-9).

რომ აფხაზეთი საქართველოს ნაწილია, ამას ადასტურებს აგრეთვე თავის მშვენიერ ლექსში „სიმღერა აფხაზეთს“, აფხაზეთის სახალხო პოეტი, აფხაზეთის პოეზიისა და ლიტერატურის ფუძემდებელი და საზოგადო მოღვაწე დიმიტრი გულია: აი რას გვიმღერის პოეტი ხსენებულ ლექსში:

„შუბლიური აფხაზეთი,
მისი მიწა, მთები თეთრი,
მზისანია და ლამაზი
ცაა ნაზი
ოქროს თასი!
ჰე, სჩქაროდ უნდა ნახო
აფხაზეთის სამოსახელო
სულ პატარა კუთხე, წყნარი —
საქართველოს ტურფა მხარის!“

ამ ლექსში დ. გულია საქართველოს მთლიანობის მომღერალია. არა გვგონია, რომ აფხაზეთის სახალხო პოეტს, მისი მიწის მკვიდრს, დ. გულიას ვიღაც აგაიანებისა და ხარმანდარიანებზე ნაკლებად უყვარდეს აფხაზეთი. მათ აქ აფხაზეთის სიყვარულზე რიდი აქვთ დარდი. მათ სულ სხვა მუცლის გვრეგა აქვთ ატეხილი. ისინი ცდილობენ ყბადაღებული და ყალბი სიტყვის ინტერნაციონალის გამოყენებით, აფხაზეთი გამოთიშონ საქართველოს ეროვნულ ტერიტორიალურ სხეულიდან. ეს სცადა, სხვათა შორის, აქ, საზღვარ გარეთ ვიღაც უბადრუკმა „გასომხებულმა“ ჩერქეზმა, თუ აღიღეველმა ტარხომ, რომელიც ამოეფარა რა „აფხაზიანის“ ფსევდონიმს, ჟურნალ „Caucasian Review'-ის“ 1960 წლის №7-ში დაბეჭდა: „ტიგრან 2-რეს დროს აფხაზეთი შედიოდა სომხეთის იმპერიის ფარგლებშიო“. აი როგორ გამოეხმაურა მას „ქართული აზრი“ 1960 წლის 38-ტე ნომერში: „საზოგადოდ ცნობილია, რომ საქართველო და ქართული ისტორია ადვილად წამოსაკრავ საქმედ გიახადა ყოველმა გამეოლემა და კერძოდ ჩვენი ქვეყნის ისტორიული მეზობლის ემიგრაციამ. ქართველები სულგრძელობით და „კაკასიის კონფედერაციის“ უდიდესი სიყვარულით ყოველთვის სდღმან. ამან კი იმდენად გაათამამა ჩვენი მეზობელი ქვეყნების შოვინისტური და უპასუხისმგებელო ნაწილი, რომ ისტორიასაც ამ ყაიდაზე გვიწერენ, როგორც ეს მათ გულს მოეფხანება“.

ჯერ კიდევ 1922 წელს, როცა ბოლშევიკებმა ლენინის კარნახით და საქართველოს უღიარსი შვილების სტალინ ორჯონიკიძის ხელით შეიქმნა ე.წ. ამიერკავკასიის ფედერაციული რესპუბლიკა, საბჭოთა კონსტიტუციის მიხედვით შესდგებოდა: სომხეთისაგან, აზერბაიჯანისაგან და საქართველოსაგან. აფხაზეზზე და მით უფრო ოსებზე, იმ დროს, ლაპარაკი არ იყო. ეხლა კი ამას შეგნებულად სჩადიან აგაიანი და ხარმადარიანი.

ნეტავ რა დაკარგვიათ აგაიანებსა და ხარმადანიანებს აფხაზეთში? იქიან აგაიანებმა და ხარმადანიანებმა, რომ 12-ტე საუკუნეში მთელს საქართველოს აფხაზეთს ეძახდნენ? ან თუ წაუკითხავთ ამ ახლად მოვლენილ მკვლევარებს 12-ტე საუკუნის შირავანული პოეტის ხაგანის გამონათქვამი: „აფხაზეთი—ეს ქართველია. აფხაზი მკვიდრი მცხოვრებია საქართველოსი, რომლიც ლაპარაკობს ქართულად“. (იხ. პროფ. დ. კობიძე „მნათობი“ ნომ. 2, 1957, გვ. 128).

იციან კმ „სწავლულებმა“, რომ შორეულ წარსულში დიდი გეოგრაფი სტრაბონი შავ ზღვას „ელოხეთის ზღვას“ უწოდებდა? და კოლხეთი ხომ ძველი სახელია დასავლეთ საქართველოსი, რომლის შემდგენლობაში შედიოდა აფხაზეთი და დღესაც შედის? იციან აფხაზეთის ხალხის ამ „მეგობრებმა“, რომ აზერბაიჯანის 12-ტე საუკუნის კლასიკური პოეზიის დიდი წარმომადგენელი ნიმაზი განჯაღეი თავის ნაწარმოებში აფხაზეთის სახით წარმოდგენილი აქვს საქართველო? (იხ. მ. არაფი, ლიტერატურა აზერბაიჯანსკოგო ნაროდა. გამოცემულია ბაქოში, 1958 წ. გვ. 10; და პროფ. დ. კობიძის წარიღი „მნათობში“ №2, 1958, ტფილისი, გვ. 127).

იცის აკადემიკოსმა აგაიანმა, რომ 12-ტე და 13-ტე საუკუნეების რუსულ მატიანეში ქართველებს აფხაზებს უწოდებენ? (იხ. მ. დ. პრისულკოვი, „ტროიკაია ლეტოპანა“, 1950, გვ. 237-238 და 307: ამის შესახებ ვრცლად „მნათობი“ ნომ. 2. ტფილისი, 1957, გვ. 123). შეიძლებოდა კიდევ მრავალი მაგალითების მოყვანა აგაიანის „ნაკოდეილარის“ გასაბათილებლად, მაგრამ სიტყვა ისედაც გამოჩაღლდა და ამით დავაშაყოფილდეთ.

ეხლა ორიოდე სიტყვა ოსებზე: როგორც აღვნიშნეთ, აგაიანს თავის ნაშრომში ქართველებთან, სომხებთან და აზერბაიჯანთან ერთად ნახსენები აქვს ოსები. თუ ასე გავყავით, ამ სწავლულს, უნდა მოეხსენებინა მეგრელები, სვანები, აჭარლები და სხ. — აკი ამაზეთ, ვგულისხმობ, ეროვნული ტერიტორიალურ ერთეულებზე, ბოლოს ოსეთზე აქ ერთი სიტყვაც არ არის დაძრული. რასაკვირველია ჩრდილოეთ კავკასიაში ნაჩვენებია ოსეთი. ავიღოთ თუ გნებავთ ის პროვინციები, რომელიც სხვადასხვა დროს დაიპყრო საქართველოში მეფის რუსეთმა. დაპყრობილ პროვინციებში არ არის ნაჩვენები ოსეთი და არც შიძლებოდა მისი ჩვენება, რადგან ოსები გაბნეული იყვნენ და არიან ქართულ ძირითად მოსახლეობაში და ერთს დამოუკიდებელ ტერიტორიალურ-ეთნოგრაფიულ ჯგუფს არ წარმოადგენს, როგორც ეს ჩრდილოეთ კავკასიაშია. იციან აგაიანმა, რომ თვით სახელი „ოსი“ ქართულია თავისი წარმოშობით? ოსების წინაპრები სხვადასხვა დროს გადმოსახლდნენ და ჩასახლდნენ საქართველოში, ქართლის შუა გულში. ქართლს თავადებმა ერისთავებმა და მაჩაბლებმა მათ ადგილები მიუზომეს და თავიანთ მამულებში შეიხიზნეს?

გერმანელი მეცნიერი პაულ კეტმანი სწერს, რომ ოსები, რომლებიც ამავე დროს ლაპარაკობენ ქართულად, გარეგნულად ძალიან ჩამოგავან ქართველებს. (იხ. პაულ კეტმანი, „დერ კაუკაზუს“, წიგნი გამოცემული ლაიპციგზე). ხოლო ა. სანდერსი თავის წიგნში „კავკასიენ“, რომელიც 1942 წელს გამოყოდა მოეხსენები, როცა ჩამოთვლის ჩრდილოეთ-კავკასიის ხალხებს, ოსებს სამართლიანად აკუთვნებს ჩრდილოეთ კეკკასიის მკვიდრთ. (იხ. გვ. 252 და 80).

ჩვენ არ გვინდა ოსების გაქართველება, არც უკადთან ეს არასოდეს ჩვენებს. ოსები, რომლებიც შორეულ მოსახლეობას წარმოადგენენ ქართლის შუაგულში, ლაპარაკობენ ოსურთან ერთად ქართულად. ზოგიერთებმა თავიანთი გვარებს ქართულად დაბოლოებაც კი მისცეს, მაგ.; მარგიევი — მარგიშვილი; ჯიოევი — ჯიოშვილი; ფილიევი — ფილოშვილი; ქიქოევი — ქიქოშვილი და სხ.

დიდი ხნის განმავლობაში ცხოვრობს ოსი ქართულ მიწა-წყალზე. ის შეიჩვია მას, ითვისა იგი, საქართველო გახდა მისი ნამდვილი სამშობლო და, უნდა ითქვას, საქართველოს ისტორიამ არ იცის ოსები გამოსულიყვნენ საქართველოს წინაღმდეგ. ეს მოხდა მხოლოდ 1918 წელს, ლენინის აგენტების მეშვეობით და მეთაურობით.

მინდია ლაშაური

(გაგრძელება იქნება)

საბჭოთა კავშირის მარცხი

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, საბჭოთა კავშირმა, საერთაშორისო ასპარეზზე რამოდენიმე მარცხი განიცადა. იუგოსლავიის გადგომა, მაოს ჩინეთთან იდეოლოგიური ბრძოლის გაჩაღება და ტერიტორიალურ საკითხებზე გაუთვალისწინებელი დავა, მეტად მწვავე ხასიათისა აღმოჩნდა. აგრეთვე მეტად მნიშვნელოვანი იყო კუბიდან რაკეტების იძულებით გამოტანა, რამაც საბჭოთა კავშირის პრესტიჟი დაამდაბლა. არა ნაკლებ ღირსშესანიშნავი იყო რუმინეთის სოციალისტურ ბანაკიდან ჩამოშორება და საკუთარ, დამოუკიდებელ პოლიტიკის გზის არჩევა, რაც სამაგალითო და მისაბაძი გახდა სხვებისათვის.

გასულ წელს ეგვიპტის პრეზიდენტმა სადათმა საბჭოთა კავშირის სამხედრო ექსპერტები და მრჩეველები ეგვიპტედან გარეკა, ხოლო რუსების მოტანილი ყოველი სახის იარაღი თვითონ დაიტოვა.

მართალია, სადათის ინიციატივა, ამ ჟამად მაინც, იმ ზომის და მნიშვნელობის არ არის და ვერ შეედრება, თუნდაც, საბჭოთა კავშირის და ჩინეთის კონფლიქტს, რომელმაც კომუნისტური ინტერნაციონალური თანამეგობრობა მტრობად აქცია, მაგრამ, მაინც სადათის გარდაწყვეტილება ისტორიულ მნიშვნელობას მოკლებული არ არის. არ შეიძლება ამან ეგვიპტის ხალხში, მთლიანად არაბულ ქვეყნებში და მახლობელ აღმოსავლეთში, საბჭოთა კავშირის პოლიტიკურ გავლენას ძირი არ გამოუთხაროს და მისი ავტორიტეტი სავრძნობლად არ შეარყიოს. ის ზომიერი კომენტარები, რომელიც კაბჭოთა პრესაში გამოქვეყნდა, გასაგებია, დანიშნულია ვითომც „საბჭოთა საზოგადოებრივი აზრის“ დასამშვიდებლად და ამასთან ერთად მიზნად ისახავს თვით კრემლის ლიდერების დაფარვას. კრემლი (ცდილობს, ეგვიპტი! საქციელი მთელი არაბეთისათვის მისაბაძი და ახალი ორიენტაციის მიჩენებელი არ გახდეს. მეორე მხრივ, კრემლის ლიდერების წინაშე საკუთარი მოქალაქის წინაშეა წამოჭრილი ავტორიტეტის საკითხი; განა ხალხმა არ იცის, რომ საბჭოეთმა ეგვიპტეს ორ მილიარდ დოლარის ღირებულების სამხედრო იარაღი მიაწოდა, რათა შეესებულიყო 1967 წ. იზრაელთან ომის დროს დანაკლისი? რა იქნებოდა ეგვიპტის ჯარი ამჟამად, რომ ეს დახმარება არ მიეღო? ამისდა მიუხედავად, ეგვიპტემ თავისი ქვეყნიდან გააძევა საბჭოთა კავშირის სამხედრო მრჩეველები. ამით თავიდან მოიშორა მბრძანებლები და ეგვიპტის შინაური საქმეებში ჩამრევები.

ჭეშმარიტებასთან ახლო იქნება, თუ ვიტყვეთ, რომ ეგვიპტესა და საბჭოთა კავშირს შორის, მახლობელ აღმოსავლეთის პოლიტიკის ირგვლივ თავიდანვე არსებობდა უთანხმოება. ეგვიპტის ინტერეს შეადგენდა, რაც შეიძლება მალე მოიხადიაყო იზრაელთან ომის შედეგის ლიკვიდაცია, დაებრუნებინა იზრაელების მიერ დაკავებული ტერიტორია, რომ შესაძლებლობა მისცემოდა უმოკლეს ხანაში, შესდგომოდა ეკონომიურ და სოციალური განვითარების პროგრამა განეხორციელებინა. თავის მხრივ, საბჭოთა კავშირი ცდილობდა ესაგებინა არაბ-იზრაელთა კონფლიკტთ, რათა ძველი რუსეთის იმპერიალისტური ზრახვებისათვის მიეღწია, ე. ი. როგორც კანონიერ მემკვიდრეს და მისი დადამპყრობელობითი პოლიტიკის გამგრძელებელს, თვით მს სურდა ახლო აღმოსავლეთში გაევრცელებინა თავის გავლენა და ბატონობა.

მოსკოვის მთავრობა თავის სასარგებლო თეზის აყენებს; ამ მისთვის მახლობელ რეგიონში, მისი საზღვრების უშიშროების დაცავად და უზრუნველ საყოფად, მას მეტი უფლება აქვს, რომ მისი გავლენა დამკვიდრდეს, ვიდრე შორეულ ამერიკის. ამერიკას ნება არ უნდა ჰქონდეს აქ ფეხი შემოსდგას, ვითომდა თავისი ინტერესების დასაცავად, სინამდვილეში კი ერეკა არაბულ ქვეყნების შინაურ საქმეებში და თავისი ხშირი ინტერვენციით კომენიზმის გავრცელებას აფერხებს, ე. ი. საბჭოთა იმპერიალიზმს წინ ეღობება და ებრკოლების მის გამარჯვებას. გავლენის სფეროების მოსაპოვლად ყველას თავის საზომი აქვს. არც სტალინის მემკვიდრეები წარმოადგენენ გამონაკლისს; ისენიც თავისი აღლეთ ზომავენ ყველას და ყველაფერს.

უკანასკნელ წლებში საბჭოთა კავშირმა ისარგებლა არაბ-იზრაელების ომით, მისი ფაულანები — ნასერის დამარცხებით და დახმარების საბაბით, დანაკლის იარაღების მიცემით პოლიტიკური და დიპლომატიური გავლენა დაიმკვიდრა. მოახერხა იქ ძალიერაოული გამაგრებაც, საზღვაო და საჰაერო ბაზებიც მოაწყო. მაშასადამე, მისთვის ხელსაყოველთაო ომის შედეგების არა ლიკვიდაცია, არამედ მისი გაღვივება და გახახარძლოვება, რომ არაბ-იზრაელის უთანხმოებამ ზყარი ნიადაგი შეუქმნას რუსულ ექსპანსიას, ხოლო ამავე დროს შეგნებულად ერიდება კონფლიკტის გამწვავებას, რაც ამერიკასთან შეჯახებას გამოიწვევს. ეს კი სახიფათო იქნებოდა საბჭოთა კავშირის არსებობისათვის. რა იყო საბჭოთა კავშირის და ეგვიპტის უთანხმობის საბაბი? კრემლის ლიდერებმა სადათს უარი უთხრეს არა თავდაცვითი, არამედ საბრძოლო (შეტევითი) იარაღის მიცემაზე, რანაირსაც იზრაელები ამერიკისგან ღებულობენ. ამ ხნის განმავლობაში საბჭოთა კავშირი მხოლოდ მოძველებულ იარაღს აწვდიდა.

მოსკოვი არც ეხლა ეტყოდა იარაღზე უარს, რომ ეგვიპტეს მისი ბატონობა მიეღო და წინაადგილგობა არ გაეწია.

როგორ შეეძლო ეგვიპტეს იმედი ჰქონოდა, რომ 1967 წ. ომში გამარჯვებული იზრაელი თვის პოზიციებს შეასუსტებდა და ომით მოპოვებულ ძლევამოსილებას დიპლომატიურად წაგებდა?

ეს იყო რუსეთის მორიგი ფანდი; ახლო აღმოსავლეთში გაბატონებული ზფოთითი ესარგებლა და იქ ფეხი მაგრად მიედგა. რუსეთის ტრადიციული პოლიტიკა ხომ ეს არის, მოყვრად და დამხმარედ მოვა და შემდეგ მრისხანე ბატონად მოგვეელინება.

სადათის შემდეგ, რუსეთში თავისი ვერაგული პოლიტიკა სირიიში, ერაყში და სამხრეთ იემენში გადაატანა. იქ მცირე მიღწევები ჰქონდა. სუდანში მოსკოვი ხელს უწყობდა კომუნისტური ხელისუფლების დამყარებას, რათა ის რეალურ და საიმედო ბაზად გადაეცქინა მახლობელ აღმოსავლეთში მაგრამ ეს ცდა საშინელი მარცხით დამთავრდა.ეგვიპტის და ლიბიის ხელმძღვანელებმა დროულად განსჯვარიტეს, რა საფრთხე მოელოდათ, თუ იქ კომუნისტები გაიმარჯვებდნენ და სასწრაფო დახმარება აღმოუჩინეს სუდანის პრეზიდენტ ნ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ძნის საერისთაო და მისი უკანასკნელი ერისთავები

(ისტორიული ნარკვევი)

ასე თუ ისე, ამ განუწყვეტელ ბრძოლებში, რასაც ფეოდალები ლეკების დაქირავებული რაზმებით აწარმოებდნენ, ისედაც დაუძლურებული და ეკონომიურად გამოფიტული ქართლ-კახეთი კიდევ უფრო მძიმე ყოფაში ვარდებოდა. ამას ზედ ერთვოდა შაჰნადირის უხეში პოლიტიკა სხვა და სხვა სახის მძიმე გადასახადების ასაკრეფად რომ აწარმოებდა. თეიმურაზ-ერეკლეს მდგომარეობას ის ასუსტებდა, რომ შაწმე ერისთავი და სხვა ფეოდალები ადვილად პოულობდნენ ხალხში მომხრეებს ირანის წინააღმდეგ. გასაჭირში მყოფი ხალხი ღელავდა და მეფილვარებს მოხერხებულად იყენებდნენ გამდგარი ფეოდალები და ყველაზე ადრე შაწმე ერისთავი.მალე მას მხარში ამოუდგა ირანის მარჯვენა ხელი, ყველაზე ძლიერი და ზვიადი ფეოდალი, გივი ამილახორი.

თეიმურაზ-ერეკლეს მდგომარეობა ამით უფრო გართულდა. „შაჰნადირი გამუდმებულ ომებით იყო გართული და საჭირო ნივთიერი სახსრის საშოვნელად დამორჩილებულ ქვეყნებს დიდ ხარკს აწერდა მაგ., დაგვარგვნების შემდეგ მან ბრძანება გასცა ქართლზე 3.300 თუმნის ხარკის გაწერა. ამასთან ქართლს უნდა გამოეყანა თბილისში დასაყენებლად 500 ნოქარი ცოლშვილიანად თავის ცხენ-ითათღიით. ამას ვერ გაუძლეს და განუდგნენ სპარსეთს თავადები: შაწმე ერისთავი, ამილახვარი და ზემო ქართლის თავადები: ვახ. აბაშიძე და სხვანი. ამავე დროს აუტანელი გადასახადები გააწერეს პირუტყვებზე, ბოსტანზე და ყველა შენობებზე.

ამის გამო შიშით მრავალი სოფელი დაცალიერდა, ბევრი კიდევ ხარკისგან თავის გასანთავისუფლებად თავისი ხელით კაფავდა ვენახს და ბაღებს.

გივი ამილახორის გაპარვა-განდგომის წინ, 11.4.1742 წ. ნადირმა მას უბრძანა შეეკრიბა ქართლში 600 ქალ-ვაჟი, 5000 კომლი კაცი და 200.000 კოდი პური. თურქეთ სპარსეთის ასეთი თარეშის გამო ქართლი მთლად აწყვეტის პირას იდგა. „გაძლიერდა კუთხური“ თავდაცვის მიდრეკილება, მეფისაგან განდგომა, ახალ საგარეო ძალაზე დაყრდნობის წადილი და აი, ამ ხანებში უფრო ძლიერდება გრძელი სერია ქსნის ერისთავების ღალატისა, რომელსაც ისენი, თითქმის მთელი საუკუნე აწარმოებდნენ, ხან ქართლის სამეფო სახლის, ხან კახთა ბატონის, ხან ხონთქრის და ხან ყაენის წინააღმდეგ.

ქსნის ერისთავების ახალ ი ღალატის სერია, ისტორიკოს ალ. ორბელიანის თქმით „იწყება 1717 წლიდან და გრძელდება რუსეთის მთავრობის გახსნამდე საქართველოში“. რასაც ის აქ არ ამბობს და რაც მას გულში ედო, ეს იყო ქსნის ერისთავების მიერ ღალატის გაგრძელება რუსეთის შემოსვლის შემდეგაც. ე. ი. 1801 წლიდან... ჩვენ ქვევით ვნახავთ და თავგამოდებით უდგნენ ქსნის ერისთავები გვერდით ციციანოვს, რტიშჩევს, პაულიჩს, ერმოლოვს და საქართველოს სხვა მმართველებს, ქართველი ხალხის დასამორჩილებლად; ყოველგვარ ამბოხება-აჯანყებას შეუბრალებლად სისხლში ახრჩობდნენ რუსულ-ქართული საკანცელარიცია და საეკზეკუციო ნაწილებით. ჭეშმარიტად დიდათ დასდეს მათ თავი და „ღალატის ტრადიციას“ ბოლომდე არ უღალატეს: მუსრი გაავლეს ერეკლე-გიორგის სამეფო ოჯახის წევრებს მთელი საუკუნის გასწვრივ, დასძენს ისტორიკოსი ალ. ორბელიანი (ერეკლეს შვილიშვილი) „ეს გვარი“ (ქსნის ერისთავებისა) „მეუფოებისა და მეფობის გამოისობით — მამულისა ღალატში იყოო“.

ალ. ორბელიანის ცნობით ქსნის ერისთავების განდგომა იწყება შაწმე მესამის მამის, დათუნას ღალატით, რაც მას 1717 წ. ჩაუდენია, როცა ბაქარს მისთვის ერისთავობა ჩამოერთმევია. მაგრამ ერისთავმა ბაქარის რისხვას დიდხანს ვერ გაუძლო და მალე მოკვდა. მისი ადგილი დაიპრა მხნე და ენერგიულმა შაწშემ და აქედან იწყება მისი ნუგზარისეული „სისხლის წვიმების“ ერისთავობის ხანა.

შაწშე მეფე ბაქარის შემდეგ მის მამას, ვახტანგ მეექვსეს ღალატობს (რომელიც შაჰმა ქართლში დაიბარუნა და ტახტი ჩაბარა);იგივე ისტორიკოსი გულის ტკივილით აგრძელებს: „უიცით გაგონილი ამბები, წაგვიკითხავს კიდეც, სხვების ბოროტებაც ვიცით საქართველოში, მაგრამ რაც შაწშე ერისთავმა და გივი ამილახორმა უყვეს საქართველოს, იმტოლა ბოროტება არავის უქნია. თავის გვარგვინოსანი მეფე იყო ვახტანგი, იმას უღალატა შაწშემ არა ერთხელ, — სამჯერაც და ბოლოს შაწშეს მომიზეზებით წავიდა რუსეთს. შემდეგ ოსმალები იყვნენ, იმათაც უღალატა, მას უკან ყიზილბაშები — იმათაც და მეფე თეიმურაზს ხომ, რასაკვირველია — და ბოლოს დროს საქართველოსაც მიჰყო ხელი დასაღუპად“.

დიდი მომზადებით და წინდახედულებით ებრძოდა თეიმურაზ მეორე შამშე ერისთავს და ბოლოს, როდესაც შაჰნადირის ჯარის დახმარებით და მტკიცე გარდაწყვეტილებით, ის საერისთაოს ძალიერ გამაჯარებულ ციხეებს მიადგა, შაწმე ერთგული მხლებლებით ციხიდან მალულად გამოვიდა, ბრძოლას მოერიდა, იმერეთს გადავიდა და იქედან რუსეთს მიაშურა ვახტანგ მეფესთან. მას იმედი ჰქონდა, რომ ვახტანგის შუამდგომლობით რუსეთი საკმაო ჯარს და იარაღს მის„ცემდა კახეთის ბატონის თეიმურაზის წინააღმდეგ, რომელიც ახლა ქართლის შემოტიკეცებასაც ლამობდა.

ამ ცდამ ზვიად შაწშეს ამაოდ ჩაუარა. რუსეთი შაჰნადირთან საქმის გამწვავებას მოერიდა და თეიმურაზ-ერეკლეს ომი არ აუტეხა. შაწშეს ხელცარიელი უკან დაბრუნება არ სურდა, ახალ ქსელებს ამაოდ და თავის ძმას, იესეს აგულიანებდა: მხნედ იყავ, ბოლოს რასმეს გავხდებიო.

ამ ხნის განმავლობაში შაწშეს ძმა, იესე ყულარაღასი ფაქტიური ბატონი გახდა ქსნის საერისთაოისა. იესეს მუღელე, ქეთევანიც ხომ საერისთაოს პირველი ქალია და იქნება ახლა ეძლევა საშუალება თავისი ლმობიერი და დინჯი ხასიათით ვნებათა ღელვა და კახეთის ბატონთან გამწვავებული ურთიერთობა შეანელოს. მაგრამ იესეს აღარ შეუძლია თბილისის ხანთან, სეფისთან მდგომარეობა გამოასწოროს. სეფი ხანმა ჯერ კიდევ შაწშეს დროს დალაშქრა ქსნის საერისთაოო, მაგრამ მისი მიუვალი ციხეების აღება ვერ შესძლო. ახლა კი, შაწშეს რუსეთში ყოფნით, ისარგებლა სეფი ხანმა და ქსნის ციხეებზე კვლავ გაილაშქრა. გაჩაღდა ბრძოლა და ბოლოს სეფი ხანის დიდძალ ლაშქარს დარჩა გამარჯვება. მან აიღო ციხეები: იკორთისა, ვანის, კულბითის და შემდეგ ზემო ქართლშიც შეიჭრა. ეფი ხანი შეეცადა სამაგალითოდ დაესაჯა ქსნის საერისთავო, რათა ამ გზით „შთაეგონებინა“ შაწშესათვის, რომ მას რუსეთთან დაახლოება არას უშველიდა და რომ სპარსეთთან დამოკიდებულებას ამით უფრო მეტ ზიანს აყენებდა.

ამ მწარე გაკვეთილმა გასჭრა; იესე ერისთავმა თავისი ძმის „დაპირებით“ ციხეები ვეღარ დაიბრუნა, საკუთარი ტყავის და ოჯახის გადარჩენის მიზნით ბრძოლის ასპარეზი დასტოვა და ცოლშვილით კახეთს მიაშურა.

ამ ხანებში უნდა მომხდარიყო ის დიდი ტრაგედია, რამაც ღრმა კვალი დაუშთინა მშვენიერ ქეთევანის მომავალ ცხოვრებას და არა მარტო მის ბარად ცხოვრებას, არამედ ქართლის ორთავე საერისთაოების და ამით აღმოსავლეთ საქთველოს უახლოეს ეითარებას.

ისტორიკოსი ალ. ორბელიანი ამ მძიმე შემთხვევას, ქეთევანის გული რომ ასე დაჭკოდა, გადმოგვცემს, რომ „შაწმე ერისთავის ძმის, იესეს ცოლი ახალგორიდან ქსანზედ არის. კახეთისკენ მიდიოდა თავის სამშობლოში. ამ დროს ერთი არაგვის ერისთავის შვილი უთრუთ, თავის ტოლი ყმაწვილი კაცებითა ბაზალეთის ტბის მახლობლად ნადირობდნენ და კარგი ყიზილბაშის ყმაწვილი კაცებიც თანა ჰყუანდა სტუმრათ. ამ დროს, სად იყო და სად არა, იმ თავხედებს წინ გამოუარა იმ უმანკომ და მშვენიერმა ქალმა, რომელიცა თავის კერძოობითა თავის გზასა მიეშურებოდა. იმ თავხედებმა და კარგათაც გადაკრულებმა, ის მშვენიერი ქალი რომ დაინახეს, თვით არაგვის ერისთავის შვილი უთრუთ პირველად მიესია. მტრობაც ჭმნდათ ერთმანეთში არაგვ-ქსნის ერისთავიანთა და ის ქალი ცხენიდან გადაიგბინა, ჯერ თვითონ შეურაცხათ გახადა და მასუკან ერთი კარგი მეგობარი ჰყავდა ყიზილბაშის ყმაწვილი კაცი, იმას მისცა... უპატიოდ გამხდარი და გულმოკლული ქალი უკანვე მოვიდა სახლში და მწარე მწუხარებაში ჩავარდა.

კარგა ხანი გამოვიდა, შაწშე, ქსნის ერისთავი ისევ დაბრუნდა (რუსეთიდან). იმისთვის დაბრუნდა, რომ ეს ამბავი იქ შეიტყო, ეს იმისთვის საშინელი, რომელმაც მაშინვე განიძახა ერთის დანაშაული მთელ სახლზე (არაგვის საერისთავოზე) გადიხდოს და გადიხადა კიდეც... მოიყვანა ლეკის დიდი ჯარი და ის ოჯახი დასცა ანანურში. ამათ ვიღა იტირებდა, საქართველოს სიფლუნს მიჰყო ხელი შაწშემ და ოხრება დაუწყო ..“ (იხ. დასახელებული წერილი, გვ. 47).

გაზშირდა მიხტომ-მოხტომა და საშინელი სისხლის ღვრა ამ ორ საერისთავოს შორის. რამაც დასცა და გააუკაცრიელა ქართული.

† აკაკი პაპავა

(გაგრძელება იქნება)

მეფე დავით აღმაშენებელი

(პოემა)

ქართველთ ახალგაზრდობას:

ადამიანი ღირსდება ვისაც აქვს კარგი
ზრდილობა,
პატიოსნება, სინდისი, ენა და გვარიშვილობა,
მეგობრის ძმურად შეხვედრა, მტრისა წინა-
შე გმირობა,
შრომა, სიტურფე, გონება, სამშობლოს არ
ორგულობა.

წინასიტყვაობა

მეფეა თექვსმეტი წლისა, ოცნებით გამ-
ზრდილია,
ოცნება საქართველოა, ოცნებით შეპკრო-
ბილია,
ღვთისა მორწმუნე, პოეტი, გიორგი მეფის
შვილია,
ფსალმუნის მცოდნე მწყრალი, ვითა ლერ-
წამი თლილია.

ახოვანი და ვაჟკაცი, მძლე გოლიათი, ლბი-
ლია,
მოსამართლე და მოწყალე, ვით ქანდაკება
ქმნილია,
ლომებრ გულადი, რაინდი, ვით ედემს აღვა
ზრდილია,
ასეთი მხნე და მამაცი, ჯერ არსად გაგონი-
ლია.

ენა წყლიანი მოლექსე ვერ იტყვის მისსა ქე-
ბასა,
მუყაითი და მოლაშქრე, ვერ ნახავთ მოსვე-
ნებასა,
ყოველთვის მზად არს დავითი ხალხისა გა-
კვირვებასა,
მტერს ანადგურებს ყოველთვის, არ არის
დაზარებასა.

ცნობილია დავით მეფე, როგორც აღმაშენე-
ბელი,
აღაშენა საქართველო დანგრეული ადრინდ-
ელი,
აშენება ადვილია, აღშენება დიდათ ძნელი,
მთლად დანგრეულ ს ამეფოდან აღაშენა არ-
საქმნელი.

დიდგორის ბრძოლის მიზეზები

დიდგორის ბრძოლის მიზეზი მეფის ძლიერე-
ბა იყო.
საქართველოს სიძლიერე, თურქთათვის საში-
ში იყო.
საქართველოს ჯვაროსნებზედ არა ნაკლებ
ძალა იყო,
ამ ბრძოლაში დამარცხება, ქვეყნების დაკა-
გვა იყო.

ფრანგი გოტიე მოგვითხრობს დიდგორისა
მიზეზებსა,
მაჰმადიანმა ილეოზმა თვის დიდ ჯარს ვერ
დაითვლებსა,
გადასწყვეტა, ამოსწყვეტდა მთლად ყველა
ქრისტიანებსა,
მთელი ბრალი ამ ომისა, ქართველთ მეფე
დავითის სდებსა.

დავითის დაღუპვის შემდეგ მაჰმადიანთა ლა-
შქარი,
წავა ანტიოქიასა, ბევრი რამ აქვს საკვეხარი,
ამოსწყეტს ქრისტიანობას, მას ბევრი ჰყავს
მეგობარი,
აღმოსავლეთსა გასწმენდავს, მტრისგან მე-
ტად საშიშარი.

დიდგორის ბრძოლა

დიდგორის ომში ნახავდით არაბ-თურქების
ჯარებსა,
ნეჯმ ად-დინ ილღაზი გმირი, ციხე მარდი-
ნის მფლობელსა,
კაცსა მარჯვე, მრავალღონეს, ზვიადსა და
უძლიერსა,
უაღრეს ამპარტავანსა, თავგასული უწოდე-
სა.

დურბეი არაბთა მეფე, ურჰაელი გვიამბებსა:
კაცი გულადი მებრძოლი, არ ეძებდა მიზ-
ზებსა,
ოღონდ ბრძოლა ყოფილიყო, თვით აჰყრი-
და მეომრებსა
ბრძოლის გარეთ დაღრეჯილი, ომი მასა ეა-
მებსა.

თორღაული მუჰამედის ძე არანს, განძის გა-
მგებელი,
სამ წელიწადს სულთანთანაც იყო საქმეების
მქმნელი.
თურღან არსლან კუზიანი, ქალაქ დვინის და-
მპყრობელი,
თურქი, ამირა ბითლისის, დიდი კუზიან სა-
კვირველი.
სულთანი ბრძანებს: ქედ თოდღი, გამისვლა
მისი ძალითა,
თოღრულის ათაბაგია, მოსული განძისა გზი-
თა.
სომეხ ამირნი მოდიან, სულთანისა ბრძანე-
ბითა,
მაჰმადიან გამგებლები, ვერა საზრობენ თა-
ვითა.

დავითის ისტორიკოსი, არაფერსა არა სწე-
რსა,
ლაშქართ რაოდენობაზედ, რამდენი ჰყავდა
თურქებსა,
ამბობს დიდძალი ლაშქარი მოადგა ქართვე-
ლთ საზღვრებსა,
სომრავლით ვით ზღვისა ქვიშა, ქართველთ
რაზმებს მოაღწევსა.

ძლევა საკვირველი

ფრანგი გოტიეს მოწმობით დავით აღმაშე-
ნებელმა,
სიტყვით მიმართა თვის ლაშქარს, როგორც
სასწაულის მქმნელმა,
აღამაღლა ჯარის სული, რაინდული გულით
მთქმელმა,
აი სიტყვა დავითისა ჯარის მიმართ არ ეურ-
თხელმა,

ეჰა, ქართველთ მამაცებო, რაინდებო, გულა-
დებო,
მეომარნო ქრისტესანო, სიკვდილის არ და-
მრიდებო,
ღვთისა რჯულის დასაცავად თავდადებით
მებრძოლებო,
დიად ღმერთის აღთქმის მცემნო, გამარ-
თლებულ იმედებო.

ჩვენა ვბრძოლობთ ღვთის გულისათვის, სა-
ქართველოს დასაცავად,
მტერი ჩვენი მოსულია გამარჯვების სანახა-
ვად,
იგი მას ვერ ეღირსება, მტერს განვგმირა-
ვთ უთვალავად,
შებრუნდება, გაიქცევა, ბოლო ექნება მას შა-
ვად.

ეს ბრძოლა იცოდეთ ყველამ აწარმოეთ ხრ-
მლისა ქნევით,
ვერ ვუჩვენებთ ზურგს ჩვენს მტრებსა, ჩვენ
არსად არ გავიქცევით,
მაგრამ გეტყვით ერთს ქართველნო, იყავით
კარის მცველნი,
იომეთ, მტრის რაზმი ჰხოცეთ, იბრძოლეთ
ადრინდელივით.

რათ არ შეგვეძლოს გაქცევა, კიდეც, რომ
ჩვენ მოვინდომოთ,
ხეობის შემოსავალი, რომელსაც თქვენნ ჰპა-
ტრონობთ,
ხეთა ხშირ ხორგით შევკაოთ, ამას თქვენ
უკვე კარგად სცნობთ,
უკან დახევა არ ძალგვიძს, მტრის სიახლო-
ვეს თქვენნა გრძნობთ.

ჩვენი ზურგის უვნებლობა ჯვბირებით შე-
გვიძლიან,
გამაგრებულ ჯვბირებზედ, ზურგს უკან ვერ
მოგვივლიან.
ჯვბირებით გამაგრება დიდი ხნის წინ შეი-
გნიან,
მტრისა გეგმა, გარს შემოვლა მე აღრევე შე-
მიტყვიან.

პოემა თავდება შემდეგი ტაეპით:

ამიტომაც ქართველთ ხალხი არ ივიწყებს
თვის წარსულსა
და თავის მატიანეში, ადგილს უთმობს ღი-
რსეულსა
დაუთმო დიდგორის ბრძოლას, გამარჯვებას
უჩვეულსა,
აი თურმე რა ძალა აქვს სამშობლოსა სიყვა-
რულსა.

გოლოსიტყვაობა

ცოცხალი ადამიანი, ყოველთვის მომაკვდავია,
მაგრამ ჩვენ გვხვდება არსება, რომელიც არს
უკვდავია.
უკვდავება კი ცხოვრების განელილი შრო-
მის ჯამია,
უკვდავია ვინც დატოვა, სიცოცხლის დროსა
კვალია.

ბუმბერაზ ვაჟა ფშაველ ერთგან არს მოუბა-
რია:
„განა ყველა რაც ხმელია კაცისგან საწუნა-
რია?
ათას ცოცხალსა ზოგჯერა, ათჯერ სჯობს
ერთი მკვდარია“.
ასეთ მშვენიერ გამოთქმას, არა აქვს შესადა-
რია.

გინდა, რომ იყო უკვდავი, ამისთვის შენ გა-
ქვს ვალია,
გიყვარდეს შენი სამშობლო, შენი ცხოვრე-
ბის თვალია,
მუყაით შრომით შენ შეჰქმნა ქვეყნისა მო-
მავალია,
შენს სახელს იხსენიებდნენ მოხუცი, ყრმა
და ქალია.

ᲘᲖᲐ

digitized by Georgian National Digital Library

მ ს გ ა ვ ს ე ბ ა

გრიგოლ ორბელიანი,
ალექსანდრე ჭავჭავაძე
და ახალი ორდენები.
ორ ხმოვანი გლოვის ზარო
მიდიხარ და მეორდები.

ორჯერ ღალატი,
ორი ხალათი,
მაცდური თეთრი, თეთრი-წითელი
ასეთი არი მათი ადათი
ეკატერინე და საბჭოეთი.

პარიზი 1971 წ.

გ. ყიფიანი

***

პრეზიდენტის საფლავზე

ამ გაზაფხულში, იმ გაზაფხულში
მხოლოდ შენ იყავ მზე სამ წლიანი,
მზე სამ წლიანი, ოქროსმიანი
და ყვავილები გულქმეკნილი.

მაგრამ მოვედა წვიმების თქმენი
და შენი ვეში ზღვამ გაიყოლა,
მზე გადავიდა ის აღარ მოვა
ის აღარ მოვა ზღვა არის გლოვა.

ლოვილის ძმათა სასაფლაო, 1971 წ.

გ. ყიფიანი

(რადიო „თავისუფლების“ გადაცემა)

თელავში, დიდ საზეიმო ვითარებაში გაიხსნა მეფე ერეკლე მეორის ძეგლი.

„კახეთის ამ ძველ ქალაქს შეემატა ხელოვნების ახალი ნაწარმოები: თელავის ციხის კედლებთან აღიმართა ორი ერის —რუსი და ქართველი ერების მარადიული კავშირის ფუძემდებლის ერეკლე მეორის დიდებული მოხუმეტრი. 18-ტე საუკუნის დამლეგს მის მიერ ხელმოწერილმა საქართველოსა და რუსეთის კავშირის ხელშეკრულებამ დასაბამი მისცა დიდ მეგობრობას, რომელმაც დროის ყოველგვარ მკაცრ გამოცდას გაუძლო და მშვიდობა და აყვავება მოუტანა პატარა ქვეყანას“, — ვკითხულობთ გაზეთი „კომუნისტის“ 1971 წლის ნომერში.

სავსებით მართალია გაზეთი „კომუნისტი“, რომ ერეკლეს მიერ ხელმოწერილმა საქართველოსა და რუსეთის კავშირის ხელშეკრულებამ, უფრო ზუსტად, რომ ეთქვათ, 1883 წლის ტრაქტატმა დასაბამი მისცა დიად მეგობრობას, მაგრამ ეს „დიადი მეგობრობა“ ვერ გაიგო პეტერბურგის სამპერიო მთავრობამ და თვით დაარღვია „ეს მეგობრობა“. ასე, რომ თუ რა აყვავება მოუტანა მან ჩვენს პატარა ერს, ამაზე პირუთვნელი ისტორია იძლევა სწორ პასუხს და არა ცენტრალური პარტიულ ხელმძღვანელობის დირექტივა. დირექტივა იმიტომ ვთქვი, რომ საქართველოს ისტორიის გადაკეთება ხდება წარა-მარა პარტიული ხელმძღვანელობის საფუძველზე, რაც ნიშნავს საქართველოს ისტორიის ფალსიფიკაციას. ერეკლე მეორის კანცლერმა, სოლომონ ლეონიძემ წინასწარ განჭვრიტა პეტერბურგის ცდები, მიმართული არა მეგობრობისაკენ, არამედ საქართველოს თანდათანობით დასუსტებისაკენ. ერეკლე მეორის წინააღმდეგ წარმოიშვა დიდი ოპოზიცია, რომელსაც სათავეში ედგნენ სოლომონ ლეონიძე და ერეკლე მეფის მეუღლე დარეჯანი. მათ გარშემო თავს იყრიდნენ, აქტიურად, თუ პასიურად, საზოგადოების ის ნაწილი, რომელიც წინააღმდეგი იყო რუსეთთან მფარველობაში შესვლის, შეერთებაზე ლაპარაკიც ხომ ზედმეტია. ბოლოს თვით მეფე ერეკლეც კი დაიქმეთ თავის საქმიანობაში, რაც გამოხატა საქართველოს ელჩის გარსევან ჭავჭავაძისადმი და თავისი შვილის მირიანის მიმართ მიწერილ წერილში. ეს რას ვკითხულობთ ამ დოკუმენტში: „მირიან და გარსევან... მეტი არაფერი დაგვიჩენია რა... ყველაფერი დავკარგეთ. თქვენ თვითონ იცით, რომ ჩვენ მათი უზენაესობის წინაშე ფიცით არ ვყოფილიყავით შეკრული, და მაჰმადანთან როგორმე შევთანხმებულიყავით, შეიძლებოდა ეს უბედურება არ მომხდარიყო“.

მართლაც შეიძლებოდა ეს უბედურება არ დასტეხოდა საქართველოს, მაგრამ ფიცი? რაინდული სიტყვა? მეფე ერეკლე რაინდი იყო, თავისი სიტყვის ბატონ-პატრონი და ასევე ჰქონდა მას წარმოდგენილი პეტერბურგის სამეფო კარი და რუსეთის იმპერატორიც. რუსეთი კიდევ გარკვეულად მოდიოდა ამიერკავკასიაში და განსაკუთრებით საქართველოსაკენ, რადგან პეტერბურგმა კარგად იცოდა, საქართველოს ხელში ჩაგდებით, მთელი კავკასია მის ხელში იყო და აქედან ეხსნებოდა გზა მის იმპერიალისტურ ლტოლვას სპარსეთინდოეთისაკენ.

ქართველი ერი დიდ პატივს სცემს თავის სახელოვან წინაპარს, რომლის დროს, მოუხედავად რუსეთის მთავრობის არაერთი ღალატისა, ფიცის დარღვევისა, მედგრად იცავდა ამიერ-კავკასიის კარი-ბჭეს.

მისი გმირობის ანარეკლია ასპინძის ომი, სადაც მან, მიტოვებულმა თავის მოკავშირეების — რუსი მხედრობის მიერ ბრწყინვალედ გაიმარჯვა. იგივე არათანასწორი ბრძოლა აწყვერთან. ამ ბრძოლის დროსაც ერეკლე მიატოვა მისმა მოკავშირე გენერალმა ტოტლებენმა და რუსის მხედრობა უკან გაბრუნა.

ერეკლე მეფის გმირული ლაშქრობა სომხეთში მდინარე ზანგის ნაპირებზე, სადაც მან სასტიკად დაამარცხა სპარსელები და მთგან გაანთავისუფლა ერევანი. ამ მდინარის ნაპირზე არის მთა, რომლის წვერს დღესაც შემონახული აქვს სახელი „ერეკლეს მწვერვალი“.

მართალია, ჩვენი ერის სახელოვან ისტორიას გვიმახინჯებენ წარა-მარა, მაგრამ ერთი მაინც გვრჩება სანუგეშოდ: მათ არ შეუძლიათ ისტორიული პირების ამოღება.

მადლობა ღმერთს, რომ 30-იან წლებთან შედარებით, როცა, არამც თუ ძეგლს აგება, არამედ ჩვენი სახელოვანი მეფეების ხსენებაც კი, ინათლებოდა „ბურჟუაზიულ ნაციონალიზმად“, დღეს ამას ადგილი აღარა აქვს.

გვახარებს ერეკლე მეფის ძეგლის აღმართვა თელავში, მაგრამ ჩვენმა ინტელიგენციამ უნდა იბრძოლოს აგრეთვე იმ მიმართულებით, რომ ამ სახელოვან წინაპარს აუგონ ძეგლი სწორედ იმ ადგილზე, თბილისის მისადგომებთან, სადაც 75 წლის მოხუცი მეფე მედგრად იგერიებდა სპარსელ ურდოებს.

ვიმედოვნებენ: ერეკლე მეორის ძეგლს თელავში, მალე მოჰყვება დავით აღმაშენებლის, დიდი თამარ მეფის, თუ ჩვენი ერის სამათასწლოვან ისტორიის სხვა გამოჩენილი მოღვაწეების ძეგლები.

რედაქციისაგან

განვლილი, 1972 წლის განმავლობაში „ქართული აზრის“ ფონდისათვის მიღებული შემოწირულება:

ბბ. დრ. ო. ზალდასტანიშვილი — 300 დოლ. დრ. გ ბაბლიანი — 200 დოლ. გ. ზალდასტანიშვილი — 140 დოლ. ალ. ჭეიშვილი (არგენტინა) — 50 დოლ. ი. მაღლაკელიძე (ვერმანია) — 50 დოლ. ი. ბაკონია — 30 დოლ. გ. მორაღოშვილი — 25 დოლ. ვ. სანგულია — 20 დოლ. გ. აბულაძე — 10 დოლ. გ. ყიფიანი (საფრანგეთი) — 10 დოლ. ვ. ახმეტელი — 20 დოლ. ნ. თოფფარია — 20 დოლ. ს. ბაბუნია — 20 დოლ.

ყურმეს მადლობას მოვახსენებთ ყველა შემომწირველს და ბეჭედითი სტატეის მოყვარულებს მოვავონებთ, რომ გაზეთის ერთად-ერთი საარსებო წყარო ნებაყოფლობითი შემოწირულებაა.

თანამედროვე კულტურის კრიზისი

რენესანსი დაიწყო ადამიანის პიროვნების გაღმერთებით, თავდება კი ადამიანის უარყოფით. ეული და სულიერად დაცარიელებული, ის მონაა არა მაღალ ღირებულებათა ძალების, არამედ დაბალ, არა ადამიანური სტიქიის. ადამიანის შემოქმედების ენერგია და წყარო იწრიტება, კარგავს თავის ფორმას და იძირება ქაოტურ სამყაროს უსაზღვროებაში. ტექნიკის შეჭრამ ჰუმანტარულ კულტურაში გაიფართოვა მისი სოციალური ბაზა. იწყება კულტურის დემოკრატიზაცია, ის უძლურია გაუძლოს მასების თავდასხმას. ის არ არის „ხალხისსაური“, მასიური სულის გამომსახველი; მას არ გააჩნია მასათა დამტკვეველები სიმბოლიკა და ესა ჰქმნის თანამედროვე კულტურის კრიზისს. ნაზი, ფაქიზი ჰუმანიტარული კულტურა ეღინოოა შეაჩეროს მასიური მოძრაობა, რადგან არ შეუძლიან მიაწოდოს მათ სულიერი საზრდო. კულტურის სოციალური დემოკრატიზაცია, მასების შეჭრა კულტურაში, ეს არის აუცილებელი პროცესი, რომლის შეჩერება უნაყოფო ცდა იქნება. მაგრამ მასსა, რომელიც არ არის გატაცებული არავითარი რწმენით და მაღალი იდეებით, არის მეტად საშინელი და სახიფათო, ის ბრბოა, რომელიც განადგურებას უქადის თვისუფალ შემოქმედებას, ძირსა სცემს მის თვისობრივ დონეს და კეთილშობილებას. ბრბო არის უხეში, ეულგარული მასსა, რომლისთვისაც არ არსებობს არავითარი სულიერი მოთხოვნილებანი. ჩვენ ვცხოვრობთ მასების ეპოქაში. მასების მოძრაობის იდეა ახალი სოციალური ფენომენია. საფრანგეთის რევოლუციის მასიურ მოძრაობად აღიარება, შეცდომა იქნებოდა. ეს იყო მესამე წოდების მოძრაობა. მასიურ მოძრაობებს კი თვიანთი შეუფნებელი იდეებით მოაქვთ კულტურის განადგურება. თანამედროვე კულტურის გაეელურების პროცესი უკვე დაიწყო და ეს უფრო გაძლიერდა ომის მომდევნო წლებში. ომის ფსიქოლოგიით გონება აბნეულია ხალხმა ხსნა და გამოსავალი, საუკუნეობის გადაღმა დაინახა და ეუჭყში ჩაკლა დიადი იდეები. ომის შემდგომ თაობას არ ეყო გამბედაობა სინამდვილისათვის თვალი გაესწორებინა და გამოსავალი არა აფრიკაში, არამედ სულის და ზნეობის ამამაღლებელ საუნჯეში მოენახა. ამით აიხსნება, რომ შოპენის, ან ბეთჰოვენის კონცერს თუ ოპერა კაცი დაესწრო, დიდი სარკლამო მოქნილობაა საჭირო, მაშინ, როდესაც „მოკრიეეთა“ ჩემპიონობის შეხვედრას ათი ათასები აწყდება. ჰენები უკვე მოვიდნენ და ფეხით სთელავენ რჩეულთა უმშვენიერეს ქმნილებებს. თეატრის ადგილი „ხორცად ქცეულმა“ კინომ დაიკავა. ატქაირული შემოქმედების ადგილი „სექსაპელების“ მანქვა-გოეხმ, მუსიკა შესცვალა ჯაზის ბღავილმა და ცეკვა, უშნო, საზიზღარმა ტანის რხეკამ. წიგნი „ჩაახრჩო“ ბულვარების პორნოგრაფიულმა რომანებმა.

ამ აღრეულობამ გამოიწვია მსოფლიოში პიროვნების კრიზისი. პოლიტიკაში ხომ ყველაფერი თავდაყირა არის. ხანდისხან ვერ ეოკვევი, ლაპარაკობს ამა თუ იმ ქვეყნის შვილი, თუ მისი მოსისხლე მტერი?! ესეც ახსნილია „თანამედროვე დემოკრატიული ლიბერალიზმით“. ამა თუ იმ საკითხზე, ვიდრე მტერი უპასუხებდეს, საკუთარი ქვეყნის „რჩეული“ შვილები, უფრო მეტს იტყვიან, ვიდრე მტერი გაბედავდა! დღეეანდელი უნიადაგო ინტელიგენცია, ამას უწოდებს „ლიბერალიზმს, რომლისთვისაც კაცობრობის მოწინავე ხალხმა, არც ენერგია, არც შრომა და თუ საჭირო იყო, არც სიცოცხლეს იშურებდნენ. ასე შეიბღალა და ეაიოეკნა იმ ღრმა მოაზროვნე იდეალისტების ლიბერალური მისწრაფებები, რომლებმაც სანიმუშო მიძღვნილობით შექმნეს მაღალ ჰუმანური აზროვნისა. მეორე მხრივ გაღმერთებულია სპორტი; სრულიად უაზრო და სულეელური რეკორდებით. ყველე ეს ხდება თანამედროვე ადამიანის მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად და როგორიც არ უნდა იყოს განზრახვა და ღონისძიება გონებრივი არისტოკრატიისა, მისი ხმა დარჩება „ხმად მღაღადებლისა უდაბნოსა შინა“.

ყველაფერი ლაპარაკობს იმაზე, რომ ხალხთა ცხოვრებაში იწყება ახალი ხანა. ძველად ფიქრობდნენ, რომ განვითარება წინსვლასაც გულისხმობდა, დღეს კი ირკვევა, რომ ისტორიის სკოლნა, როგორც დაბალი ფორმების მაღალით შეცვლა, ისე პირიქითაც. სიკვდილი და სიცოცხლე — განსაზიერებაა მთელი მსოფლიო ცხოვრების, ენსცვა და უკან დახევა, რენესანსი და დეკადანსი, ეს არის მომენტები იმ დიადი პრობლემებისა, რომელსაც მსოფლიო განვითარება წარმოადგენს. „გეომეტრიზმი“, ხაზეულობით, რომ გამოვსახოთ, განვითარების პროცესი წარმოგვიდგება არა სწორ ხაზად, არამედ რკალის სახით. თანამედროვე კულტურა სწორედ ამ რკალს აკეთებს. თანამედროვე კაცობრიობა წაადგას რომის იმპერიის ბოლოს. სოციალურ-პოლიტიკური პროცესები ჩვენი დროისა მოგვაგონებენ იმპერატორ დიოკლეტიანეს დროს. რელიგიური, ფილოსოფიური, ესტეტიური და მისტიური ძიებანი ჩვენი დროის ძალიან წააგავს ბერძნული ფილოსოფიის ბოლოს. ჩვენი ეპოქა სულიერად ენათესავება ელინისტურ ეპოქის უნივერსალიზმს და სინკრეტიზმს.

ჩვენი დღეეანდელი თემა დასავლეთურია და არა ქართული, არც რუსული. რუსეთი დარჩა ახალი ისტორიის ჰუმანიზმის გაეშე. რენესანსი მისთვის უცნობი, უცხოა. რუსის ადამიანში მუდამ სუსტი იყო პიროვნული დასაწყისი. რუსეთში მასა აღრჩობს პიროვნებას და მას გასაჭანს არ აძლევს. რუსის ხალხმა შეითვისა ჰუმანიზმის ნაყოფი, როცა ის ევროპაშიც გახრწნის პროცესს განიცდიდა და მიმპარიული იყო ადამიანის პიროვნების წინააღმდეგ. ალბად ამით აიხსნება, რომ არც ერთ ხალხს ისე არ გაუნადგურებია ადამიანის პიროვნება, მისი უფლება და თავისუფლება, როგორც რუსეთს. არც ერთ ხალხს იმდენი შური, ღვარძლი და მტრობა არ გამოუჩენია ადამიანის თვისუფალ შემოქმედების წინააღმდეგ, რამდენიც რუსებს. აქ მარხია რაღაც საშინელი და ტრაგიკული ამბავი რუსებისათვის. რუსეთის ლიტერატურა მოკლებული რენესანსის სულს. პუშკინში იყო რენესანსის ნიშნები, მაგრამ მან ვერ გაიმარჯვა რუსულ ლიტერატურაში. ამაშია თავისებურება და უბედურებაც რუსის ერის მომავლისათვის.

სულ სხვა ამბავია ქართული საკითხი. ამ მხრივ საქართველო არც აზიაა, არც ევროპა. ჩვენ განვიცადეთ რენესანსი, ვეზიარეთ მის სულსა და გულს, მაგრამ ეს იყო სუფთა „ქართული“ რენესანსი. შოთა რუსთაველი მისი საუკეთესო მშვენებაა. „ოგი მიენდოს სოფელსა, ვინცა თავისი მტერია“-ო, მეჩიტეტყველურად სთქვა ქართული პერსონალიზმის წარმომადგენელმა. საკუთარი ყოფა და მისი დაცვა-დამაგრების აზრი და სურვილი მუდამ ჰქონდა ქართველს, თავის ისტორიის შარა-გზაზე და შერჩენილი აქვს დღესაც.

ამაშია თავისებურება და ბედნიერება ქართველი ერის მომავლის.

ლაზომი

(გაგრძელება იქნება)

---

† მიხეილ ნადაშვილი

1972 წ. სექტემბერში არგენტინეში გარდაიცვალა ხანგრძლივი ავადმყოფობის შემდეგ, ღრმად მოხუცებული, ემიგრაციაში კარგად ცნობილი, ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის გამოჩენილი წევრი, მიხეილ ნადაშვილი.

განსვენებული დაიბადა 1886 წ. ს. ვაქირიში (სიღნაღის მაზრა). დაასრულა თბილისის პირველი გიმნაზია, იურიდიული განათლება მიიღო მოსკოვის უნივერსიტეტში და იქვე მიიღო ვექილობის პრაქტიკა. ხანგრძლივად მოუხდა რუსეთში ცხოვრება და მხოლოდ თებერვლის რევოლუციის შემდეგ მიეცა შესაძლებლობა სამშობლოს დაბრუნებოდა. დამოუკიდებლობის დროს მსახურობდა კახეთში, ხოლო საქართველოს დაპყრობის შემდეგ კი ცხოვრობდა თელავში. მუშაობდა „წარმოკავშირის“ დაწესებულებაში და ამავ დროს აქტიური მონაწილე იყო საოკუპაციო რეჟიმის წინააღმდეგ წარმოებულ მოძრაობის. დიდ დახმარებას უწევდა ქაქუცა ჩოლოყაშვილის პარტიზანულ მოძრაობას. ერ. დემოკრატიული პარტიის დაკავებინი პარტიზახულ რაზმს აწვდიდა იარაღს, ტანისამოს და სურსათ-სანოვაგეს. მას და აგრონომ ევგენი ნაკაშიძეს, ეიოგი წინამძღვრიშილის დაკავებინი ბეკრჯერ შეუსრულებია საფათიოაკო დავალება. მ. ნადაშვილმა 1924 წ. აგვისტოს აჯანყებაში მხურვალე მონაწილეობა მიიღო. აჯანყების დამარცხების შემდეგ კი გაიხიზნა უცხოეთში. უკვე ხანდაზმული არ შეუშინდა ფიზიკური შრომას და წლების განმავლობაში მუშაობდა საფრანგეთში პეკოს საავტომობილო ქარხანაში.

ემიგრანტობის დროსაც ეწეოდა ენერგიულ მუშაობას ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიის რიგებში და ერთ ხანს იყო ქართული საეთისტომოს ბიბლიოტეკის გამგე სოშოში.

განსვენებული კარქმი ცხოვრებაში იყო კეთილსინდისიერი და სათნო კაცი. ყველას ეხმარებოდა რითაც კი შეეძლო. მტერიულურ დახმარებას არ აკლებდა ქართულ გამოცემებს.

მეორე მსოფლიო ომის დროს ვერმანიაში მოხვედა და იქ აწარმოებდა ნაყოფიერ მუშაობას. გერმანიის დამარცხების შემდეგ ის ჯერ იტალიაში გადასახლდა, შემდეგ კი არგენტინეში.

ხანმა თავისი გაიტანა და სამშობლო მიწას შეუვარებულს გაეთხარა სამარე ბუენოს აირესში. იქაურმა ქართველებმა ავადმყოფობის და გაჭირვების დროს კეთილი დახმარება აღმოუჩინეს და ღირსეულად მიაბარეს უცხო მიწას. მიხეილის ძველი მეგობრები, იქაური ქართველების ამ სიკეთის არ დავიწყებენ და მუდამ ვიქნებით მთგან დავალებულნი.

მახლობელ მეგობრებმა პარიზის წმ. ნინოს სახელობის ეკლესიაში გადაიხადეს მიხ. ნადაშვილის სულის მოსახსენებელი პანაშვიდი.

საუკუნო იყოს საქართველოს ერთგული შვილის ხსენება.

ს. ჭირაქაძე

G. A. Press

ღებულობს ყოველგვარ შეკვეთებს, როგორც ქართულ, ისე უცხო ენებზე.

საგაზეთო მასალები უნდა გამოიგზავნოს შემდეგი მისამართით:

Mr. G. Djakeli
535 E. 78 Street,
New York, N. Y. 10021

ამავე მისამართიდ უნდა გამოიგზავნოს შემოწირულებები.

EDITOR IN CHIEF: M. Sindikeli.
EDITORIAL BOARD: G. Lolua, G. Zaldastani, Dr. G. Gabliani.
752 Broadway
New York, N. Y. 10003
Tel. 473-0240